

Wojciech Góralski

"La nuova legislazione canonica. Corso sul Nuovo Codice di Diritto Canonico, 14-25 febbraio 1983", Roma 1983 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 30/1-2, 242-247

1987

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

telnikowi obraz postulatów i realizacji kościelnego prawa publicznego w ówczesnej sytuacji. Zarysowują się z jednej strony tendencje liberalne i laickie oraz postulaty przywrócenia potęgi doczesnej Kościoła i papieżstwa ze strony drugiej. Zarysowywała się jakaś konfrontacja między obozem dawnych idei a głosicielami nowych rozwiązań. Schematy dotyczące drażliwych problemów nie weszły pod obrady soborowe. Po części rezygnowano ze zgłaszania skrajnych postulatów z motywów roztropności. Nowe przemyślenia i sformułowania stały się jednak materiałem przy redagowaniu encyklik Leona XIII, zwłaszcza *Immortale Dei* 1 XI 1885 i *Rerum novarum* 15 V 1891. Wskazały drogę spirytualizacji Kościoła i kościelnego prawa publicznego. Okazało się to już przy redagowaniu kodeksu prawa kanonicznego z 1917 r. W większym stopniu — na Soborze Watykańskim II i w kodeksie prawa kanonicznego z 1983 r.

Jakkolwiek relacje o pracach wymienionych konsultorów i ojców soborowych są miejscami przewlekłe, książka napisana jest poprawnie, wnosi nowy materiał ze źródeł dotąd nie publikowanych i będzie wykorzystywana i cytowana w literaturze nie tylko teologicznej ale i historyczno-prawnej.

Bp Walenty Wójcik

La nuova legislazione canonica. Corso sul Nuovo Codice di Diritto Canonico 14—25 febbraio 1983, Pontificia Universitas Urbaniana, Roma 1983, ss. 474.

Promulgowanie przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 r. nowego kodeksu prawa kanonicznego stworzyło okazję do zorganizowania przez Wydział Prawa Kanonicznego Papieskiego Uniwersytetu „Urbanianum” w Rzymie kursu na temat nowego ustawodawstwa kościelnego. Miał on miejsce w dniach 14—26 lutego 1983 r. i był przeznaczony dla wszystkich zainteresowanych wymienioną problematyką. Autorzy wykładów podjęli tematy fundamentalne nowego zbioru prawa ukazując w ten sposób pewną całość umożliwiającą wyrobienie sobie podstawowego poglądu na kodeks — owoc soboru watykańskiego II. Za pożyteczną należy uznać inicjatywę władz uniwersyteckich opublikowania dokumentacji wspomnianego kursu.

Książkę prezentuje we wstępie J. Saraiva Martins, rektor „Urbanianum”. Kard. Angelo Rossi, prefekt Kongregacji Ewangelizacji Ludów, jako wielki kanclerz uniwersytetu jest natomiast autorem przemówienia wprowadzającego go w problematykę i charakter kursu.

R. J. Castillo Lara, pro-przewodniczący Papieskiej Komisji do Rewizji KPK jest autorem wykładu pt. Kryteria inspirujące rewizję kodeksu prawa kanonicznego (s. 15—33). Zaznacza przy tym we wstępie, iż chodzi mu bardziej o kryteria kierujące rewizją i kodyfikacją, niż

o kryteria inspirujące to przedsięwzięcie. Podstawowym i najbardziej fundamentalnym kryterium kodyfikacji, wskazanym przez samego Pawła VI, było dostosowanie prawa do nowych potrzeb Ludu Bożego. Owo *aggiornamento* kodeksu z 1917 r. domagało się zniesienia wielu norm oraz samych instytucji uznanych za anachroniczne, np. dotychczasowego systemu beneficjalnego, czy systemu prawa karnego. Innym kryterium było zaprezentowanie w sformułowaniach odnawianego prawa nauki soboru watykańskiego II. Sobór wszakże determinował w znacznej mierze kształt nowego ustawodawstwa kościelnego. Wymagało to żmudnych studiów dokumentów soborowych i ujmowania zawartej tam doktryny w normy prawne. Doniosłym kryterium było także zachowanie wierności tradycji prawno-kanonicznej Kościoła. Implikowało to zastosowanie metody ewolucji w dostosowywaniu dawnych przepisów do nowej rzeczywistości, a wykluczało wszelki radykalizm nie liczący się z tym, co dawne i wypróbowane.

Poza wspomnianymi trzema kryteriami fundamentalnymi rewizji i odnowy prawa kanonicznego, istniały jeszcze kryteria przyjęte w 1967 r. przez Synod Biskupów, znane pod terminem *Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant*. Autor omawia kolejno owych 10 znanych zasad, poświęcając więcej miejsca czterem pierwszym zasadom (charakter jurydyczny kodeksu, zasada pomocniczości, charakter duszpasterski nowego prawa, poszanowanie praw osoby ludzkiej).

P. V. Pinto, audytor Roty Rzymskiej, prezentuje wykład pt. *Normy ogólne w nowym kodeksie* (s. 35—107). To obszernie studium zawiera właściwie dwie odrębne części: 1. Wprowadzenie do kodeksu. 2. Normy ogólne k.p.k. Można było z powodzeniem i z korzyścią dla przejrzystości rozbić tę materię na dwa odrębne artykuły, a jeśli nie — to przynajmniej w tytule wyszczególnić i to pierwsze zagadnienie. Wprowadzenie do kodeksu obejmuje następujące kwestie: określenie i miejsce prawa kanonicznego, podział prawa kanonicznego, prawo kanoniczne a inne dyscypliny teologiczne, wizja duszpasterska prawa kanonicznego, godność prawa kanonicznego, wpływ soboru watykańskiego II na kształt nowego prawa, pojęcie Kościoła przed nowym kodeksem, figura prawna Kościoła, kodeks z 1917 r.: geneza i duch, ustawodawstwo po kodeksie z 1917 r. i jego reforma, zasady rewizji prawa, promulgacja i charakterystyka nowego kodeksu. Część tę należy uznać za cenne wprowadzenie czytelnika w problematykę prawa kanonicznego w ogóle oraz w historię kodyfikacji. Część dotycząca norm ogólnych kodeksu prawa kanonicznego zawiera zwięzłe omówienie księgi pierwszej nowego zbioru. Szeroko autor omawia akt administracyjny (kan. 35) i jego rodzaje. Cenne są uwagi Pinto zawarte także w przypisach, np. odnośnie do ustawy kościelnej czy jej interpretacji.

Z kolei G. Girotti omawia *instytucje życia konsekrowanego* (s. 109—132). Ukazuje istotne zmiany, jakie zaistniały w nowym prawie za-

konnym (część trzecia księgi drugiej KPK), przytacza kryteria inspirowane te zmiany. Za istotne zmiany w prawie zakonnym autor uważa: 1. nadanie charakteru doktrynalnego wielu kanonom dotyczącym życia konsekrowanego wraz z podkreśleniem bożego źródła, gdy chodzi o rady ewangeliczne. 2. uznanie dwóch form życia konsekrowanego, o których nie czynił wzmianki dawny kodeks (eremicy i dziewice). 3. przyznanie wielu uprawnień przełożonym wyższym, połączone z zasadą pomocniczości. 4. zmodyfikowanie przepisów o odłączeniu zakonników od instytutu. Autor omawia poszczególne etapy życia konsekrowanego, władze instytutu, obowiązki i uprawnienia członków instytutu, odłączenie od instytutu.

G. Dalla Torre jest autorem wykładu pt. *Lud Boży* (s. 113—154). We wprowadzeniu do swojego studium znany autor ukazuje związek eklezjologii Vaticanu II z treścią norm prawnych drugiej księgi KPK. Podkreśla rolę konstytucji „*Lumen gentium*”, jaką odegrała w spojrzeniu na Kościół, zaprezentowany także w kodeksie. Omawia również systematykę księgi drugiej zbioru z 1983 r. czyniąc odniesienia do ujęcia kodeksu z 1917 r. Słusznie zauważa, iż nowa kolekcja — w odróżnieniu od dawnego ujęcia — nie uwzględnia jedynie statusu poszczególnych jednostek w relacji do siebie, ale także w relacji do wspólnoty kościelnej. Podkreśla uwzględnienie przez prawodawcę podstawowych obowiązków i praw wiernych w Kościele, co pozostaje zgodne z tendencjami współczesnej kultury prawniczej. Wysoko ocenia zrównanie wszystkich wiernych w Kościele w ich podstawowych zadaniach oraz wskazanie szczegółowych zadań, stosownie do pełnionych funkcji wynikających z powołania szczegółowego.

Po omówieniu kanonów wprowadzających do księgi II KPK autor komentuje tytuł I części I kodeksu — *Obowiązki i prawa wszystkich wiernych*.

Tenże G. Dalla Torre prezentuje inny artykuł pt. *Wierni świeccy* (s. 155—180). Są to więc uwagi do tytułu II księgi II. I tu autor nawiązuje do nauki soboru watykańskiego II. Nowe normy referuje na tle dawnego ustawodawstwa. Obowiązki i prawa osób świeckich w Kościele ocenia jako dużej miary osiągnięcie nowego ustawodawstwa. Dostrzega znaczny udział świeckich w potrójnej misji Kościoła: nauczania, uświęcania i pasterzowania. Zwraca uwagę na kanony poświęcone rodzinie chrześcijańskiej i małżeństwu, dostrzega znaczenie prawa wiernych do zrzeszania się. Uprawnienia świeckich omawia według ich udziału we wspomnianej, potrójnej misji Kościoła. Zauważa, iż normy kodeksowe w dziedzinie uprawnień osób świeckich wymagają interpretacji w duchu soborowym.

A. Abate, w wykładzie pt. *Święta hierarchia w nowym kodeksie prawa kanonicznego* (s. 181—242) zajmuje się częścią II księgi II KPK. Najpierw omawia zagadnienie najwyższej władzy w Kościele (papież, kolegium biskupów), a w następnym prezentuje kolejne rozdziały w

układzie kodeksowym: Synod Biskupów, Kolegium kardynałów, Kuria Rzymska, Legaci papiescy. Kolejna część wykładu jest poświęcona zagadnieniu ustroju Kościoła partykularnego, zespołów Kościołów partykularnych oraz wewnętrznej strukturze Kościoła partykularnego. W tym ostatnim tytule autor dłużej zatrzymuje się na parafii.

Interesujący temat podjął D. Camposta: *Salus animarum* jako cel prawa kościelnego (s. 243—260). Autor zaznacza, iż chodzi mu o cel obiektywny prawa, zamierzony przez prawodawcę. Po wyjaśnieniu terminów wskazuje na podstawy prawa kościelnego, które jest służbą Kościołowi i narzędziem zbawczym w jego misji. W kodeksie prawa kanonicznego istnieją wskazania ogólne, poprzez które prawodawca wyraża globalnie wszystkie cele specjalne prawa, a także wskazania szczegółowe dotyczące poszczególnych norm i instytucji. Dla wskazań ogólnych znaczące są takie terminy, jak: dobro publiczne, akcja duszpasterska, dyscyplina kościelna. Dotyczą one celu bezpośredniego prawa kanonicznego. Wszystkie te cele jednak są przyporządkowane celowi nadrzędnemu, jakim jest dobro duchowe wiernych (ich zbawienie). Kodeks, zaznacza autor, potwierdza prymat owego celu najwyższego zbawczej misji Kościoła nad celami szczegółowymi.

V. Che Chen-Tao, dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego w „Urbanianum”, jest autorem wykładu pt. *Zadanie uświęcające w nowym kodeksie prawa kanonicznego* (s. 261—282). Na wstępie przytacza się systematykę księgi IV KPK z odniesieniami do ujęcia tej materii w kodeksie Piusa X i Benedykta XV. Następnie omawia się — na zasadzie potraktowania wybiórczego — następujące zagadnienia: kanony wstępne z zakresu poszczególnych sakramentów św., zmiana terminu *jurisdictio* na *facultas* odnośnie do sakramentu pokuty, diakonat stały. W dalszym ciągu czytelnik zapoznaje się ze zmianami, jakie zaszły w kanonach wprowadzających do dziedziny sakramentów św. oraz w kanonach odnoszących się do poszczególnych sakramentów św., z wyjątkiem małżeństwa.

Sakramentowi małżeństwa poświęcone jest studium A. Abate (s. 283—364). Po krótkim wprowadzeniu autor omawia tę doniosłą dziedzinę ustawodawstwa kodeksowego w następującym porządku: zgoda małżeńska, przeszkody małżeńskie, forma kanoniczna zawarcia małżeństwa, małżeństwa mieszane, uważnienie małżeństwa. W tym ostatnim rozdziale Abate traktuje jednocześnie o uprawomocnieniu potomstwa i rozwiązaniu małżeństwa. Należało zamieścić tę problematykę w odrębnym rozdziale.

Zgodę małżeńską autor omawia w porządku kodeksowym, przy czym kan. 1095 został potraktowany bardzo lapidarnie. Złośliwe wprowadzenie w błąd należało wyodrębnić i zamieścić w osobnym podtytule. Przy referowaniu zagadnienia zgody wyrażonej pod wpływem przymusu i bojaźni, mylnie cytuje się kan. 1102 (zamiast 1103, zob. s. 301).

Przeszkody małżeńskie zostały przedstawione dość wyczerpująco, szcze-

gólnie przeszkoda impotencji i różnicy religii. Pokrewieństwo i powinowactwo niepotrzebnie znalazły się w tym samym podtytule. Zabrakło tu wykresów ilustrujących zakres tych przeszkód. Przy referowaniu przeszkody pokrewieństwa naturalnego nie wspomniano o linii bocznej.

J. Ochoa prezentuje księgę VII kodeksu zawierającą prawo procesowe (s. 365—392). Czyni to w następującym porządku: proces w znaczeniu technicznym, treść księgi VII KPK, księga VII w całości kodeksu, kryteria lub zasady inspirujące nowe prawo procesowe (bardziej obiektywna obrona prawdy i sprawiedliwości), przyspieszenie procesu, uproszczenia procedury, uwzględnienie całej materii procesowej, uwzględnienie kultury i zwyczajów lokalnych), procesy zniesione, procesy nowe, inne nowości o charakterze ogólnym. W sumie prezentację kodeksowego prawa procesowego należy uznać za właściwą i korzystną.

I. Ting Pong Lee omawia z kolei zagadnienie akcji misyjnej Kościoła w świetle nowego kodeksu (s. 393—404). Autor zajmuje się więc problematyką tytułu II księgi III KPK *De actione Ecclesiae missionali*. Referuje ją czyniąc uprzednio odniesienia do dawnego kodeksu. Przedkłada własne opinie i sugestie, dostrzegając m.in. stosowność zamieszczenia kan. 786 na samym początku tytułu (kanon określa akcję misyjną Kościoła). W sumie jest to rodzaj syntezy.

Tenże I. Ting Pong Lee prezentuje prawo misyjne w nowym kodeksie prawa kanonicznego (s. 405—421). Poprzedni artykuł stanowi niejako ogólne ramy teologiczno-prawne dla szczegółowego omówienia dyspozycji prawodawcy w zakresie akcji misyjnej Kościoła. Autor przytacza na wstępie historię prawa misyjnego, po czym przechodzi do referowania odnośnych norm kodeksu Jana Pawła II. Wreszcie przytacza przykłady świadczące o tym, iż całe prawo kodeksowe przepojone jest duchem misyjnym.

F. Nigro jest autorem pracy pt. Sankcje karne w Kościele jako ochrona społeczności kościelnej (s. 423—466). Po krótkim wprowadzeniu do nowego prawa karnego autor zapoznaje czytelnika z ogólnymi zasadami księgi V dawnego KPK, wskazuje następnie na genezę nowego ustawodawstwa karnego, wreszcie zatrzymuje swoją uwagę na bardziej charakterystycznych momentach księgi VI nowego KPK. Interesujący jest fragment na temat genezy prawa karnego z 1983 r., przytacza się tutaj jego historię. Wykład na temat księgi VI kodeksu jest syntetyczny. Znajdujemy w nim liczne odniesienia do norm kodeksu z 1917 r.

Na końcu publikacji zamieszczono tekst przemówienia zamykającego kurs (s. 467—471). Jego autorem jest abp S. D. Lourdasany, sekretarz Kongregacji Ewangelizacji Ludów i wicekanclerz uniwersytetu *Urbanianum*.

Jeszcze raz należy wysoko ocenić pożyteczną inicjatywę Wydziału

Prawa Kanonicznego w *Urbanianum* nie tylko zainicjowania — tak szybko po opublikowaniu kodeksu — trzynastodniowego kursu na temat nowego ustawodawstwa, lecz również opublikowania jego dokumentacji.

Ks. Wojciech Góralski

Pierro Antonio Bonnet, Introduzione al consenso matrimoniale canonice, Milano, Dott. A. Giuffrè Editore — 1985, s. 207.

W ramach serii publikacji Sekcji Nauk Prawnych Wydziału Prawa Uniwersytetu w Modenie, ukazała się książka autora wielu prac z zakresu prawa małżeńskiego, świeckiego kanonisty P. A. Bonnet, poświęcona wprowadzeniu do zagadnienia zgody małżeńskiej.

We wstępie Autor podkreśla znaczenie nowego ustawodawstwa małżeńskiego w Kościele Łacińskim, opartego na nauce Soboru Watykańskiego II. Przypomina także, iż nowy Kodeks Prawa Kanonicznego, również w zakresie prawa małżeńskiego, znajduje swoje podstawowe oparcie w prawie naturalnym. Dziedzinę zgody małżeńskiej Bonnet uważa za bardzo doniosłą w prawie małżeńskim. Ona to, zapowiada, stanowi przedmiot rozważań zawartych w pracy. Z rozważań tych wyłącza jednak kan. 1095, a to dlatego, że — jak stwierdza — treść tej normy odnosi się raczej do dziedziny zdolności kontrahenta, a nie do samej zgody małżeńskiej. Stwierdzenie to bynajmniej nie przekonuje czytelnika. Przecież kan. 1095 dyskwalifikujący od ważnego zawarcia małżeństwa, zresztą na mocy prawa naturalnego, określone kategorie osób (1) pozbawieni wystarczającego używania rozumu, 2) przejawiający poważny brak rozeznania oceniającego co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich, 3) niezdolni — z przyczyn natury psychicznej — do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich), nie tylko wskutek zamieszczenia go przez prawodawcę w rozdziale *De consensu matrimoniali*, należy *par excellence* do dziedziny konsensu. Pominięcie więc, choć świadome, tak doniosłego kanonu w pracy stanowi znaczne jej zubożenie.

Konstrukcja pracy obejmuje dwa tytuły: 1) *zasady ogólne* (kan. 1057); 2) *dyscyplina prawna dotycząca zgody* (kan. 1096—1103). Są to niejako dwie części książki.

Tytuł I — *zasady ogólne*, składa się z dwóch rozdziałów: 1) *zasada niezbędności (niezastępowalności) zgody małżeńskiej* (kan. 1057 § 1); 2) *przedmiot zgody małżeńskiej* (kan. 1057 § 2). Taki układ tytułu jest właściwy i uzasadniony. Ten sam bowiem kanon — w odrębnych paragrafach — określa rolę konsensu jako niezastąpionej żadną władzą ludzką przyczyny umowy małżeńskiej oraz podaje definicję tegoż konsensu wskazującą m.in. na jego przedmiot.